

Între negare și trivializare prin comparație. Negarea Holocaustului în țările postcomuniste din Europa Centrală și de Est

MICHAEL SHAFIR

Polirrom, 2002, 160 p.

„Cartea lui Shafir nu va trece neobservată. Sînt atinse cîteva subiecte extrem de sensibile: sînt pomenite personalități din spațiul public românesc, istorici, scriitori, politicieni, jurnaliști, profesori. Citarea lor va stîrni cele mai multe

controverse“ prevestea, în prefață, Stelian Tănase. Dar cum cartea a fost prea bine scrisă, extrem de sistematizată și suficient argumentată nu a iscat vîlva, cei vizați neavînd cum să combată pe „unul dintre cercetătorii cei mai informați“ (p. 9), fapt observat și de Marco Maximilliam Katz (director al Centrului de Monitorizare și Combateră a Antisemitismului): „Presupun că una din cauzele acestei ignorări trebuie căutată în faptul că (...) Shafir exemplifică cu nume și date. Mulți din cei care s-au recunoscut, sau ar fi trebuit să se recunoască (...) au preferat să ignore volumul.“¹

Cartea domnului Shafir ar trebui însă readusă în actualitate și forțată să fie observată. ²i asta pentru că proiectul Legii privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob înregistrat la Senat pe 28 martie 2002 a reușit abia în 6 mai 2005 să fie adoptat de acest for (cu 99 de voturi pentru), după trei ani de certuri. Urmează însă ca drumul anevoios să continue în Camera Deputaților

Negarea Holocaustului în țările poscomuniste este de diverse tipuri surprinse de autor gradal, în primele patru capitole. Primul capitol al volumului, „Moștenirea «uitării statale organizate»“, demonstrează cum istoriografia sovietică s-a străduit să naționalizeze și în același timp să internaționalizeze Holocaustul. Efectele acestei „uitări“ organizate se perpetuează, iar această „moștenire“ nu-i afectează doar pe cei care s-au identificat cu valorile regimurilor comuniste.

Negarea integrală, preluată după „modelul occidental”, este cel mai ușor de identificat și are reprezentanți în toate țările Central și Est Europene atât printre politicieni cât și printre jurnaliști, scriitori și chiar profesori universitari. Adepții negării integrale susțin că: lagărele nu au existat, cyclon z este un insecticid, nu era posibilă fizic uciderea atâtor evrei, evreii au emigrat în fapt în SUA, evreii au murit din cauza bombardamentelor engleze și americane etc.

Mai periculoasă este însă negarea deflectivă: „negarea deflectivă nu neagă Holocaustul ca atare, ci transferă culpabilitatea asupra membrilor altor națiuni a căror pondere ar fi ne semnificativă” (p. 49). Negarea deflectivă cunoaște trei forme: vina aparține în totalitate germanilor (negaționiști care recunosc existența Holocaustului dar consideră că singurii vinovați sînt nemții), vina aparține evreilor și vina aparține „perifericilor”: „O formă mai versatilă a negaționismului deflector admite participarea unor membri din propria națiune la crimă, considerînd-o însă a fi fost un fenomen periferic, o aberație absolut marginală în istoria unei relații, altfel, imaculată cu evreii.” (p. 66) Ca ilustrare a acestui tip de negaționism, Shafir aduce în memoria cititorilor discursul lui Ion Iliescu, care arată că pogrom nu este un cuvînt românesc, iar vinovați pentru eventuala participare la Holocaust sînt exclusiv gardiștii. Deflectarea vinovăției asupra evreilor cunoaște cinci tipuri de explicații: argumentul deicidului, enciclopedia teoriilor conspirative (Hitler, marioneta sioniștilor care doreau legitimarea unui stat), legitima apărare, explicațiile reactive și evreii ca autori ai Holocaustului.

Cea de-a patra formă de negare este cea selectivă, tratată în capitolul al IV-lea: „negaționismul selectiv este un hibrid (...) între negarea integrală și negaționismul deflector. El neagă integral Holocaustul – dar negația este aplicată numai cazului specific al propriei țări. Cu alte cuvinte, negaționismul selectiv acceptă existența Holocaustului în alte locuri, dar neagă orice participare a membrilor propriei națiuni la implementarea acestuia” (p. 89). Acest tip de negaționism este caracteristic în special României.

Capitolul al V-lea tratează un alt tip de distorsionare intenționată a istoriei și anume „Trivializarea prin comparație a Holocaustului.” Acest tip de trivializare se realizează „fie prin recurgerea la «umanizarea» istoriei locale în comparație cu atrocitățile comise de naziști, fie prin compararea Holocaustului cu suferințele în masă la care au fost supuse largi părți ale unei populații – sau omenirea în general – de-a lungul istoriei” (p. 107)

Dincolo de rigoarea omului de știință („lucrarea de față este concepută de un politolog și scrisă în jargonul disciplinei” p. 18), de claritatea sistematizării (cartea poate fi utilizată cu succes ca un manual) cartea domnului Shafir este exemplul cel mai bun pentru memoria democrată². Scrisă datorită unor oameni care dovedesc că „este posibil”³, cartea ar trebui să fie bibliografie obligatorie pentru cei care încă ne amintesc că uneori este și „imposibil”.

Laura Ardelean

RECENZII

Note:

1. Interviu publicat în Divers, nr. 1(147)/2004, http://www.divers.ro/cgi-bin/buletin_ro.py?id=147

2. „O memorie democrată nu trebuie nici să se înșele asupra doliului (...) nici să se lase copleșită de căutări identitare (trecutul traumatizant acordă sens viitorului meu), nici să se preteze la intrigi politice. Ea trebuie să cunoască și să înțeleagă tragedia tuturor celorlalți“ – p. 132

3. „Proiectul acestui volum s-a născut, probabil la Tîrgu-Mureș (...) Le sînt deci îndatorat Smarandei și lui Elek, dar le sînt îndatorat mai presus de toate pentru că ei demonstrează ceas de ceas că este totuși posibil!“ , p. 17